

PROSVETA

GLASILO SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE
LASTNINA SLOVENSKE NARODNE PODPORNE JEDNOTE

Cene oglasov po dogovoru. Rokopis se ne vračaja.

Naročnina: Zedinjene države (izven Chicago) \$5.00 na leto, \$2.50 za pol leta in \$1.25 za tri mesece; Chicago \$6.50 na leto, \$3.25 za pol leta, \$1.65 za tri mesece, in za inozemstvo \$8.00.

Naslov za vso, kar ima stik s listom:

"PROSVETA"

2657-59 So. Lawrence Avenue, Chicago, Illinois.

"THE ENLIGHTENMENT"

Organ of the Slovene National Benefit Society.

Owned by the Slovene National Benefit Society.

Advertising rates on agreement.

Subscription: United States (except Chicago) and Canada \$5 per year; Chicago \$6.50, and foreign countries \$8.00 per year.

"MEMBER of THE FEDERATED PRESS"

Datum v oglepu n. pr. (July 1-24) poleg vašega imena na naslovu pomeni da vam je s tem dnevnikom potekla naročnina. Ponovite jo pravčasno, da se vam ne ustavi list.

PRILIKE SO VELIKE, SEVEDA!

Prilike so velike v Ameriki, da človek postane samostojen. To je pesem, ki jo pojejo tisoči in drugi tisoči jo pa ponavljajo brez miselnosti in tjevendan.

Seveda so prilike velike! Ali za koga so prilike velike? Za vsakega? Poglejmo in prepričajmo se.

Na pr. Anaconda Copper kompanija poroča, da je imela v lanskem letu \$8,767,814 čistega dobička po odbitku vseh stroškov in davkov. Eno leto prej je imela družba samo \$3,530,877 čistega profita.

Oljnat družbe se pa v letošnjem letu bahajo z velikim dobičkom za prvi četrt let. Družbe, ki nosijo ime Standard, so na prvem mestu. Te družbe predstavljajo nekdanji oljni trust, ki je bil razpuščen in ki se po razpustu masti še z bolj debelimi in sočnatimi profiti. Standard Oil družba v Indiani se baha, da je imela več kot eden in štirideset milijonov dolarjev dobička po odbitku vseh stroškov.

Standard Oil družba iz države New Jersey poroča, da je v letu 1923 imela več kot šest in petdeset milijonov dolarjev dobička.

Devet in štirideset kompanij, ki so poročale o dobičku za prvo četrtletje, izkazujejo v svojih poročilih več dobička kot v prvem četrtletju leta 1923.

Torej prilike so bile velike in korporacije so jih tudi dobro izrabile. Pomnožile so dobičke in delničarjem in ravnateljem se ni treba bati, akotudi napočijo slabi časi.

Kakšne prilike so pa imeli rudarji, železarski in jeklarski delavci?

Rudarji so imeli priliko, da so bili ubiti ali težko pohabljeni, ko so gromadili profit za svoje gospodarje.

Department za notranje zadeve je prejel poročila od državnih rudniških nadzornikov, da je bilo samo v mesecu aprilu ubitih na delu dvesto štiri in trideset rudarjev. Od teh rudarjev je bilo ubitih trideset v antracitnih rudnikih v Pennsylvaniji in drugi rudarji so bili ubiti v rudnikih mehkega premoga križem Združenih držav.

Železarski ali jeklarski delavci nimajo nič bolj ugodnih prilik. V Pennsylvaniji je zelo razvita industrija jekla in železa. V tej državi je bilo od leta 1916, torej v osmih letih, trajno pohabljenih 11,498 oseb, deloma pohabljenih je bilo 532,491 oseb, 16,756 oseb je pa smrtno ponesrečilo.

Take prilike pa nimajo samo rudarji in jeklarski delavci, ampak vsi delavci. Vsaki dan lahko riskirajo svoje zdrave ude, svoje življenje za svoje gospodarje, zakar jih gospodarji nagradijo s pičlo mezdo, ki komaj zadostuje za življenje, ne pa za življenje.

Ako kdo pravi, da so v Ameriki velike prilike, je treba te besede pravilno razumeti. Prilike niso namreč vse enake. Prilike velikih korporacij in kapitalistov vodijo v večjo bogastvo, prilike za delavce pa vodijo v bedo in povečano revščino.

Ampak nikjer ni zapisano, da morajo prilike vedno tako ostati. Odvisno je seveda največ od delavcev, kdaj postanejo prilike tudi zanje ugodne. Dokler se ne bodo organizirali strokovno, gospodarsko in politično, bodo ugodne prilike vedno bežale od njih in se ponujale samo njihovim izkoriščevalcem. Izkoriščevalci se jih seveda ne bodo branili, ampak se jih bodo povsod poslužili za pomnoženje in pojačanje njih premoženja.

Da prilike so velike! Največja prilika za delavce je ta, da se organizirajo gospodarsko, strokovno in politično in se bojujejo za delavcem ugodne prilike, to je za osvoboditev iz moderne sužnosti. Ako delavci ne bodo opazili te največje prilike zanje, bodo še nadalje služili privatnim biznisiškim interesom kot izkoriščevalni predmet, za svoje trpljenje bodo pa prejeli komaj nagrado revščino, pohabljenje njih zdravih udov in prezgodnjo smrt.

Delavci ne dremajte, ampak poslužite se svoje največje prilike, ako hočete postati enakopravni člani človeške družbe. Organizirajte se gospodarsko, strokovno in politično. Ako izrabite to priliko, se vam druge ugodne prilike ponudijo same.

Položaj v rudarski industriji.

(Leland Olds za Fed. Press.)

Dan nemira je sledil po zapadnovzhodnem premoženju po razrušenju unijske zborovalne dvorane dne 18. junija v Bradyju, po stražnikih in najetih Brady Warner korporacije. Ta družba je odklonila obnovo pogodb z unijo in je uvedla obratovanje z odprto delavnico s plačilno lestvico kot je bila v veljavi leta 1917. Unijski rudarji, ki so se zoperstavili delu pod takimi razmerami, so bili vrženi iz stanovanj in z njimi njih pohištvo, da napravijo prostor rudarjem, ki so pripravljeni delati pod pogoji kakor zahteva družba. Ta nasilja nad rudarji so bila izvršena pod pokroviteljskim izdankom, ki ga je izdalo sodišče, da zabrani rudarjem vsako zoperstavljanje.

North American družba s svojimi podjetji v Maidavillu, W. Va., je naznanila, da bo sledila Warner Brady družbi na podlagi odprte delavnice ter bo uvedla plače kot so bile določene po pogodbi leta 1917, kakor hitro bodo prazna stanovanja, ki so zdaj zasedena po unijskih rudarjih. Kompanija je že poslužila rudarjem s naznanilom, da morajo ali sprejeti njene pogoje ali pa iti.

Rudarji stavkajo od 1. aprila, ker podjetniki niso hoteli podpisati pogodb z unijo, ki je bila sprejeta v Jacksonvillu. Po naznanilu predsednika Lewisa rudarske organizacije, ki je vzela pod svoje pokroviteljstvo ta distrikt, ne bo dovolila nikakega znižanja mezd.

Nadaljujejo se priprave za otvoritev štirih novih premoženjih rudnikov pri St. Bernardu v Zapadnem Kentuckiju na podlagi odprte delavnice. Pretečeni teden so imeli napovedano, da znižajo vsi operatorji mezde za 20 odstotkov. Družba St. Bernard, ki je prej operirala svoje rudnike po unijski pogodbi, je prevzeta po ogromni North American korporaciji, ki je trust s svojimi podružnicami, katerih ena je tudi West Kentucky Coal korporacija. Novoodprti rudniki bodo lahko obratovali kakor tudi imeli trg za proizvedeni premog, kajti družba uspešno konkurira s svojim premogom proti premogu iz Illinoisa, Indiana in jugozapada.

Poravnaje spora med podjetniki in rudarji na jugozapadnih premoženjih poljih ni prineslo velike zaposlenosti med rudarji in novega prietka dela. Po najnovejših poročilih zveznega geološkega urada je obrata po teh poljih samo za 2.7 odst. zmognosti po Missouriju, Oklahoni obratuje za 13.7 odstotkov časa in ljudi, 6.7 odstotkov Arkansasa za 27.4 odstotkov časa v Kansasu. Obratovanje na drugih premoženjih poljih je zelo prikračeno. Illinoiske majne so obratovala za 23.2 odstotkov, Indiana 26 odstotkov, južni Ohio 9.5 odst. in zapadni Kentucky 18.9 odst. zmognosti. Te številke kažejo na zaposlenost v zadnjem tednu meseca maja t. l.

Veliko število rudnikov v Illinoisu zre v obraz bankrotiranju, ker so nezmogni konkurirati s poeni premogom iz neunijskih rudniš. Zastopniki te industrije so v Chicagu izjavili, da je 15 do 18 premogarskih podjetij v Illinoisu v nevarnosti finančnega poluma. Enajst izmed njih jih je prišlo v roke drugih kompanij, ki so bile upnele. Lovington Coal Mining Co. je vložila prostovoljno prošnjo za bankrotiranje pri zveznem sodišču v Springfieldu, za kar dolži konkurenco iz neunijskih rudnikov, da je kriva propada kompanije, kajti z neunijskega polja prodajajo konkurenčni podjetniki premog nižje kot je resnična dobavna cena premoga unijskih podjetnikov.

Neunijska družba Island Creek Coal v West Virginiji je dosegla rekord v produkciji, ki se še vedno nadaljuje. Premoga pride na površje čedalje več. Profiti te korporacije v treh mesecih so znašali po \$7.76 na delnec, kar pomeni toliko, da so v treh mesecih dobili podjetniki za vsak vloženi dolar v rudarski industriji \$7.76. Čisto razumljivo torej, zakaj je toliko zastojev po unijskih rudnikih.

Jena.

Očkov: "Zakaj pa gledaš ta, ko jezero? Kaj se ti je pripetilo?"
Gašper: "Moj spomin me vedno zapušta. Ravno kar sem se hotel nad nečim jeziti, pa sem takoj pozabil, nad čem..."

Tovarna "Western Electric".

Chicago, Ill. — Piše Karl Reeve za Fed. Press. — Preiskovalni način zaposlovanja, plačevanja in postopanja z delavci pri tovarni "Western Electric" v Chicagu je popolna psihološka kontrola, 40,000 delavcev v tej veliki neunijski delavnici. Tako je razkril pisatelj tega članka.

Western Electric, ki zaposluje več delavcev kot katerakoli druga tovarna v mestu, se potezuje za to, da kontrolira mišljenje, življenjske razmere in plače svojih delavcev. S pomočjo vpliva po mestnih uradnikih v Cicero, katero predmestje je ločeno od Chicaga z manevri družbe Western Electric, korporacije, ki je takoj na drugi strani mestne meje Chicago, si kompanija zagotavlja pri pobiralcih davka veliko zniževanje davkov.

Predsednik izobraževalnega odbora je v svojem zadnjem poročilu zadel kompanijo Western Electric, ko je povedal, kako "velike in mogočne korporacije (misli je samo Western Electric) ovirajo izobrazbo otrok in onemogočajo uspešen razvoj šolskega sistema s tem, da vplivajo na znižanje davkov do smešno nizke lestvice in izven vsakega proporcije z ozirom na pravo vrednost lastnine". Odbor za izobrazbo podaja črno sliko za bodočnost prebivalcev v Cicero, ako ne bo odnehal vpliv družbe Western Electric na urejanje davkov.

Prebivalci iz Cicera pripovedujejo, kako vsak teden pobirajo avtomobili igrajoče se otroke na cesti, medtem ko je čisto zraven veliko in krasno atletično igrišče družbe Western Electric, ograjeno in zaklenjeno ter svedobno vstopu samo članom kluba Hawthorne. Otroci nimajo igrišča.

Klub Hawthorne od Western Electric družbe lahko smatramo da spada k zelo nazadnjaški kompanijski uniji. Uradniki pri družbi Western Electric so uradniki kompanijske unije, ki imajo nalogo, da "omogočijo sodelovanje uslužbencev s podjetniki". Klub je odsek Western Electric družbe, ki je odsek od detektivskega departmanta. Smoter teh departmentov je, da držijo uslužbenstvo zadovoljno in v upanju, dočim se meze še vedno vzdržijo na nizki stopnji.

Kompanija vzdržava preračunjen in tajni službeni sistem, na čelu katerega je C. H. Gerding, kateri ima svoj privatni urad v sobi št. 704, poslopije Tacoma. On ima potem najete ljudi, ki jim je dovoljeno iti med druge delavce v tovarni, da tako branijo vsako obliko unije, ki bi se zanesla med delavstvo. Eden izmed vsaj 10 uslužbencev pri Western Electric poroča na Gerdingovem uradu, kako misli o početju in mišljenju drugih delavcev.

Sposobnostni departament in meze znižujoči departament gresta vsak junij in vsak september skozi vso tovarno, odločita na tisoče delavcev, ki so po letih službe dosegli višjo kakor povprečno mezo in jih nadomestijo z novimi delavci z nižjim mezdami. Ob teh dobah so uvažani tudi drugi načini, kako se pospeši hitrost dela, in število uslužbenstva kjer le morejo zmanjšati.

Ljudi slepijo, da sta ti dva dobi (junij in september) čas za povzemanje plač, ampak uslužbeni se kmalu prepričajo, da tisto pregledovanje ne služi nikakemu priskrbovanju za povzemanje plač pa če za odlašanje tistih, ki se jim zdi, da se prejema preveč.

V tovarni Western Electric dela nad 15,000 deklet. Njih povprečna tedenska plača je \$18, ako upoštevamo tudi tiste, ki delajo od kosa. V resnici vseh 40,000 delavcev niso drugega kot deli strojev, neizučeni delavci, katerih dela vsak vedno eno in isto določeno delo. Plače na uro za moške so od 29 do 46 centov.

Delavcem dajejo visoke naslove kakor inšpektor, podsekejski vodja itd. Upanje, da bodo kmalu povlašeni in prejmejo višjo mezo, drži veliko število delavcev pri nizkih mezdah. Izmed moških delavcev je velik del v Ameriki rojenih mladeničev pod 21. letom.

Western Electric tiska tedensko časnik na štirih straneh, katerega zakonj razdeljuje med uslužbenec. Mesečnik "Western Electric News" je drugo sredstvo, da pridobiva dobro voljo med delavci in propagando med njimi, da so pridnejši pri delu.

Za novoprijete delavce izdaja tiskovine in razglase z napisi "Western Electric — dober pro-

stor za delo" ali s čem aličnim. Kompanija se baha, da imajo uslužbenec velike koristi od njene penzijskega in bolniške zavarovalnega fonda. Ampak skušnje uče, da le malo delavcev ostane v tej tovarni, ker družba čisto odalovi še stare delavce, ki so ji delali dolgo vrsto let in jim je malo manjkalo, da bi imeli dobiti pokojnino. Dobrodelni departament pri tej družbi ni dobrodelen za delavce temveč za podjetnike, ker vestno gleda, da oprosti družbo, da ji ni treba plačevati penzij, odškodnin in posmrtnih družinam umrlih uslužbencev.

Mednarodna bratovščina električnih delavcev skuša po navodilih Ameriške delavske federacije organizirati delavstvo v tovarni Western Electric.

Ruske unije organizirajo izobrazbo odrasle.

Moskva. — Piše Anise za Fed. Press. — Izobrazba za odrasle je v veliki meri organizirana od strokovnih unij v Rusiji. Vsakdo, ki vstopi v delavca, četudi le hlapec, dekle ali tajnika, mora dati procentuelno vsoto od plače v fond strokovnih unij za izobrazbo in socialno zavarovanje.

Iz teh fondov črpa moskovski strokovno unijski svet vire za organizacijo "Kultodel" (urad za kulturo), kateri ima v svojem področju 156 delavskih klubov, vsakega s svojim poslopjem, gledališčem in družabno dvorano. Izmed 800,000 članov strokovnih unij v moskovski provinci jih je 300,000 članov teh klubov. Poleg teh klubov je 200 posebnih kulturnih središč, kjer imajo čitalnice in učilnice. To so nekaki pododseki klubov, ker ni tako veliko članov, da bi lahko tvorili klube.

Vsak delavski klub ima svoj dramski odsek, marksiistični odsek in športnega. Stari carski jahtni klub na reki Moskvi je imel veliko poslopje, ki ga je najela občina za deset let in zdaj služi centralnemu delavskemu svetu v Moskvi in njega članom. V poslopju so bila predavanja vso zimo. Od oktobra do aprila je bilo tja poslanih 3048 predavateljev od Kultodela.

Predmeti predavaj nam pokazujejo, v kaj so zanimani delavci. Socialna in industrijska higijena je bil predmet tretjine predavanj. Za tem sledi naravoslovne vede, gibanje strokovnih unij, tehnični predmeti in drugo. Posebne unije nameravajo uvesti še mnogo predavanj. Od tam so bili izvršeni izleti 40,180 ljudi za obiskanje raznih tovarnih, električnih postaj in umetniških razstav.

Moskovski Kultodel ima oddelke, ki se peča samo z delavci, kateri bi radi pojasnili, kaj naj čitajo, ali kje dobijo pouk.

Velika koncertna dvorana in enako veliko gledališče sta vsak večer prostor, kjer najboljši umetniki v raznovrstnih poklicih vršijo svoje programe. Vse to lastuje svet moskovskih strokovnih unij, ki izdaja vstopnice samo članom. Vse od simfoničnega koncerta do komedij in predavanj se vrši v teh dvoranah. Strokovne unije imajo posebne seje v ložah in na galerijah v vsakem gledališču, kar dobijo po stalni pogodbi jako poceni. Sedeže potem razprodajo svojim članom istotako za nizke cene.

Član strokovne unije, ki morda ne zna čitanja in pisanja, lahko vzame nadaljevalni tečaj, od katerega potem stopa vedno v višje razrede, srednje in celo visoke šole, medtem ko nadaljuje delo.

Med dobo višjih šol navadno prejema od svoje strokovne unije podporo, ki mu jo unija redno pošila. Tekstilni delavci v Moskvi in provinci so poslali zadnje leto 270 članov svoje unije na univerzo in 170 v delavske kolegije. Ako delavce-učence ne prejme podpore od svoje unije, pride pri šoli na poseben seznam, da mu ni treba plačati nikake šolnine. Vse univerze in višje šole dajejo pouk od četrte ali pete popoldne do desetih zvečer mesto podnevi, da tako olajšajo učenje delavskim dijakom, ki se morajo s podnevnim delom vzdrževati sami.

Od mladega strokovnega unionista pričakujejo, da bo po taki izobrazbi posvetil svoje zmognosti po študijah svoji organizaciji za povzdigo kulture in življenja med delavskim razredom. Iz tega vzroka pri izbiranju članov za šole gledajo poleg učenih zmognosti tudi na zmognosti dijaka v lojalnosti in moralni moči ter da se obveže, da bo po študijah naklonjen delavstvu in njegemu gibanju. Izobrazba delavcev je določena

politika komunistov, ki so se z vzele za to, da v Rusiji izobrazijo razred, ki do sedaj ni imel prilike do izobrazbe, da bo v bodočnosti mogoče delavcem voditi industrije v Rusiji in zgraditi močno socialistično državo.

Pismo iz Nemčije.

Berlin. — Piše Louis Loehner za Fed. Press. — Nemški parlament je glasoval, da postane Nemčija gospodarska kolonij aliirancev, posebno pa Zruženih držav. To je znamenit čin, ki ga je izvršil Marksov kabinet odkar je prišel zopet k moči. Pri nasprotovanju Davesovemu poročilu o bili komunisti na levi in nacijonalisti na desni strani, a tako tudi nemški narodni nacijonalisti. Prihodnji tedni bodo služili za podrobno snovanje načrtov, kako naj mednarodni kapitalizem prevzame Nemčijo v svoje roke.

Političen umor ali poskus mora ni tako riskanten, če ga izvrše nazadnjaški kakor če bi ga izvršili radikaleci, kar se je zopet enkrat pokazalo na sodbi razrednega sodišča. Bila je sodba za dr. ekstremna nacijonalista Thormana in Grandela, ki sta poizkusila izvršiti umor generala Seeckta, ko ni maral sodelovati z nacijonalisti v dnevi Hitler-Ludendorffovega puča novembra 1923. Prišla sta pred "razredno sodišče". Porota ju je spoznala "nekrivim", čeprav sta oba obtožena priznala, da sta nameravala ubiti generala Seeckta in sta javno delala naklepe, kako ga ubijeta. Bila sta oproščena z izgovori, da se generalu vzle nameravane umoru le nič ni zgodilo od njune strani.

Ravno ob tem času, ko sta dva nameravana morilec bila beloprana po poroti, je bilo obsojenih pet komunistov iz Turingije na težke ječe, ker so skrivali na svojih domih orožje, katere naj bi baje bilo rabljeno v službo komunistične vstaje. Huda kaznen, ki je zadela te komuniste, ki v resnici niso ničesar storili, se lahko primerja s pučem Hitlerja in Ludendorfa, katere sta s svojo bando ne samo skrivala orožje, temveč ga zbiral in s svojimi pristaji hotela nasilno strmoglaviti republiko.

Berlin je hudo prizadet zaradi stavke 6000 pivovarniških delavcev. Malo pred velikonočnimi prazniki so že šli pivovarniški delavci na stavko radi nizkih plač. Medtem je vstopno število ljudstva v Berlinu, posebno tujece, ki spravijo pod streho zelo dosti piva. Vseposvoda je čutili posledice pomanjkanja piva, a največ se prizadete male krme, dočim merajo večja podjetja na velike stroške naročati pivo iz oddaljenih krajev, Nuernberga, Monakova in Dortmundu. Stavka je posebno občutna, ker v poletnem času popijejo v Berlinu vsako uro štiri vagone piva. Prizadetih je najmanj pivovaren. Pivovarniški delavci zahtevajo tedensko plačo 45 mark, kar znaša toliko kot ameriških \$10.70.

IZ PRIMORJA.

Jetika in samomori v Trstu.

Pred kratkim je bila objavljena statistika umiranja v Trstu v letu 1923. Številke izkazujejo veliko težje izgube v primeri z drugimi italijanskimi mesti. Tako v Trstu umre na vsakih tisoč prebivalcev 2.20 za jetiko. V Neapolju jih umre samo 0.58 na tisoč. Izmed italijanskih mest je samo Reka še z višjo umrljivostjo za jetiko (3.15 na tisoč prebivalcev), in pa Gorica s 3.71 na tisoč, ker v "solčno" Gorico prihaja iz drugih mest veliko število jetičnih in bolnih na pljučih, da se tam zdravi. Kolikor se tiče samomorov je Trst pred vsemi drugimi italijanskimi mesti na prvem mestu kakor tudi pred 33 drugimi glavni in inozemskimi mesti, ki so označena v statistiki. Najbližje za Trstom je Budimpešta ter nato Benno in Bukarešt, kjer so tudi samomori zelo številni. Vsa država mesta daleč zaostajajo po številu izvršenih samomorov. Tako je bilo na primer v Trstu 100 samomorov, a v Rimu, ki šteje trikrat toliko prebivalcev, samo 142. Moških se je v Trstu umorilo 64, a žensk pa 46. Zastrupilo se jih je 60, ustrelilo 16. Neka samomorilka je bila stara šele deset let, a pet dečkov in šest deklet manj kot 15 let. Ubijajo se največ mladi ljudje od 15. do 20. leta.

Naročite "Prosveto" vašemu sorodniku ali prijatelju v tujdomovini.

JOSIP STRITAR:

SODNIKOVI.

(Dalje.)

Več dni, da več tednov prej začne pripravljati in poučevanje otrok, kako naj se vedo, da bode spodobno, Bogu in ljudem po volji. Mati zabierje svojemu sinku, svoji hčerki, kako naj vedno roke "gori drži" in v oltar gleda, kaj delajo gospod. Bog ne da, ozirati se po cerkvi! Otroci poslušajo lepe materine nauke, obeta in gotovo tudi sklepa v svojem nedolžnem sreću, da se bo ravnal po materinih besedah; ali če hočemo odkritosrečno govoriti, moramo reči, da vsi poslušajo, kakor pravijo, samo z enim ušesom; nehotoma mu misli uhajajo v stran, na posvetne stvari. Nove obleke se veseli, in "odpustki", kateri ga čakajo, mu rojijo kakor muhe po glavi.

Tako je povsod, tako je bilo tudi v Prilelju in v bližnjih vasih, spadajočih pod svetega Roka. Ali tukaj je bilo še nekaj posebnega, kar je silno mikalo mladi zarod. Matere so natanko pripovedovale in razlagale svojim otrokom vsa zgodovina sv. Roka. Toda glavna oseba v povesti mladim poslušavcem ni bil sam svetnik, vse njih misli so se vrtile ob njegovem piščku, ki stoji, kakor pravijo, v velikem oltarju s kruhom v gobčku poleg svetnika in ga tako lepo gleda!

In res je bilo tako. Podobar samouk ga pač ni bil izdelal s tako posebno umetnostjo; nekako lesen je bil, seveda ker je bil iz lesa; malo okoren tudi, glavo je imel nekoliko predebelo, zabuhlo, ali poznalo se je vendar, da je žival pasjega plemena, ne kaka mačka ali morebiti ris! Tudi kruhek je bil dobro narejen; videlo se je, da je iz bele moke; lepo rumenkast je bil, dobro pečen in čez sredo zarezan. Ne smemo se torej čuditi, da je mlada pobožnost ves čas svoje radogledne oči strmeč upirala v ta proizvod krepkega, zdravega realizma!

Ta dan je bil Prileščanom najimenitnejši v letu. Svoje posebnega v pratiki raznamovane sejmja niso imeli, kakor sosednji tržani, ne za živino ne za blago; svetega Roka praznik jim je bil tudi za semanj dan. Veliki trgovci pač niso obiskovali tega sejmja, a manjši prodajalci, ki nosijo svoje blago protiv od hiše do hiše, so imeli tu svoje bivališče. Vsega je bilo na izbiro, česar si more želeči preprosto kmečko sree, moško, žensko in otročje: usnja, suknja, klobukov, blaga ženskim za krila, lepo pisanih rut, raznih dragocenosti, ki jih kupujejo mladeniči dekletom za "odpustke", prav po ceni; otročje oko se ni moglo razgledati raznovrstnih igračk, katere so bile tu razložene; vozovi, konji, noži, piščalke, vse se je dčivalo, samo da oep ali mati niso bili pretrdi; tudi za usta je bilo vsega dovolj.

Kdo bi pa tebe tu pozabil, ti pošteni in spoštovanja vredni zastopnik izvirno-domače, prave slovenske obrtnosti, ti neutrudni "nositelj" — ne morebiti kake "ideje" — a dobrega ilovega in lešenega blaga; ti pravi hišni prijatelj vsake slovenske počitene gospodinjice!

Mnogo gošpira je med vama, ti hvališ, ona graja, ti prigovarjaš, ona se brani; tako daleč sta si narazen, človek bi mislil, da nikdar ne prideta skupaj; a slednjič se vendar pogodita, kup je gotov in oba sta zadovoljna — na tihem. Največ pa je pri tem prepiru trpel ubogi lonec, za katerega sta se pogajala, zdaj si ga ti s skličenim kazalcem razbijal, da bi pokazal materi, kako je trden, kako lep glas ima; zdaj ga je zopet ona poskušavala ravno tako, samo malo manj krepko. Dobro znamenje, da je izdelek tvoje umetne roke res dobro, trpežno blago!

Pozdravi te Bog, ti ponos kranjske dežele, pošteni Ribničani! Vse te pozna, vse se ti posmehuje; kdor utegne, te oponaša, tebe in tvojo govorico; natvezajo in nakladajo ti vsakovrstne neumnosti; ti jih voljno prenašaš s svojim suhim blagom po svetu; neumnega smešnega se delaš sam, ljudem na veselje in v kratke čas, da rajši kupujejo tvoje blago: lonec, skleda, latvice, čaše, lesene žlice, sita, rešeta in česar je še treba pri hiši. Malo pravih slovenskih rodoljubov, da niso v otročjih letih zajemali s tvojo žlico iz tvoje skleda! Bodi mi zdrav ti in tvoj zvesti tovariš, suhorebri konjiček. — Kdo ga ne pozna tega konjička? Lep res ni, ne mlad ne glatke kože, "da bi se muha na njem razčesnila"; plaši se ne, razpetega dežnika se ne boji, ne otročjega krika; zato pa je neutrujen, potrpežljiv, v malin zadovoljen kakor ti; tudi ti nisi mlad in lep, ne dobro rejen, a korenjak in poštenjak si od nog do glave!

Po božji službi, ki so jo mladi gospod iz trga opravljali z neko posebno slovesno dostojnostjo, začne se živo gibanje in kupčevanje na prostoru pod cerkvico, kjer je bil tudi Ribničan razložil svoje blago, konjiček pa se je pasel po travi. Mnogoča se počasi razdeli v posamezne gručice. Znanke stikajo glave ter si tožijo svoje križe in težave; potem se razhajajo nakupovat. Možje si tlačijo in prižigajo pipe; pogovarjajo se in modrujejo o vojski, o letini in davkih, o raznih občinskih zadevah; mladeniči ogledujejo in presojajo dekleta, ki stoji skoneca ločene od njih; a časoma se nekako samo naredi, da se sovražni stranki približata, združita in pomešata. Treba je samo, da eden, najpogostejši začne, potem gre vse samo. A vse to se ne vrti, da bi ne bilo nekega reda. Razločiti je lahko, da skupaj stoji in se pomenjujejo po dva, mladenič z dekleto; to je menda bilo od nekdaj tako in bi tudi utegnili ostati tako. On izkušna zvedeti od nje, kaj bi rada, da naj ji kupi "za semenj", kar ni tako težko, kakor bi si morda kdo mislil. In potem gresta od prodajalca do prodajalca, dokler najdeti, česar jima treba.

Deček se drži svojega očeta, ne da bi se bal, tako majhen ni. Tudi on ima svoje želje in potrebe, ali sam svoj se ni, da bi imel svojo mošnjo, kakor je ima starši brat, ki si lahko kupi, kar hoče. Očeta je treba prositi, da se omeči in mu dao nekaj drobica, drugod še sam oskrbi. Že

se oglašajo posamezne piščalke in trobentice, tam ena, tam druga in tretja in čez malo časa se vname taka godba, da bi si človek mašil ušesa. Zdaj je še le pravi semenj.

Skoraj bi bili pozabili omeniti še neki poseben stan, brez katerega si človek ne more misliti pravega shoda. To so stvari božje, kateri ne sejejo in ne žanjejo, a vendar se rede in žive, časi bolj, gotovo pa bolj zlahka nego kmet gospodar, ki si prideljuje skopi živeč s svojo družino v potu svojega obraza. Berači in beračice prihajajo na shod od daleč naokrog, svojo desetino "krat. Privlačno jim jo iz sreča obilo in obrat. k imenitnejšim gostom.

Sodnik stoji tam pred cerkvenimi vrati s svojim Valentinom v pogovoru z duhovnim gospodom, katerega je bil vzel na voz. Sodnikovi so se bili pripeljali na dveh vozeh, gospodar, gospodinja in Valentin z duhovnikom na enem, vozil je Sodnik sam, na drugem Matija, Ana, Andrejček in Zalka; za voznika sta bila zdaj Matija, zdaj Andrejček.

Poldne je odzvonilo. Na kosilo je bilo treba misliti, ali prav za prav na južno, kakor se pravi po kmetih. V srečnem Prilelju se je danes jelo "z veliko žlico". Po stari in recimo, tudi lepi navadi je vabil vsak Prileščan svoje sorodnike in "znance, ki so bili prišli na shod, "v gostje". Tega so se ljudje tudi nadejali, vendar se je vsak branil in izgovarjal, človek bi bil mislil, da ne bode moči nikogar pregovoriti; ali slednjič so se vendar vsi omajali, tako da je imela vsaka hiša v Prilelju svoje goste.

Ali takega Prileščana ni bilo, da bi se bil predrznil Sodnikove vabiti pod svojo streho. Tudi Koren ne, ki je zdaj pristopil k močem. Vendar se napotijo čez nekaj časa vsi proti njegovi hiši: Sodnik s Korenom, Valentin in duhovni gospod, ki ga je bil Sodnik povabil na kosilo. Druga Sodnikova družina je pozneje prišla v Korenovo hišo, kakor je bilo zgovorjeno.

Kako so gledala dekleta lepega Valentina, ki je tako moško stopal na strani duhovnega gospoda! Vse je kazalo, da je mladi gospod prišel iz velikega mesta. Kako okusno je bil napravljen! Vaški krojač je radovedno ogledoval njegovo suknjo, ali bi pač znal on tako narediti? Čevljar se je čudil njegovemu elegantnemu obutalu, ki je bilo tako lepo po nogi ustvarjeno; zdaj mož ve, kako se na Dunaju dela! Valentin se ni menil ne za krojača, ne za čevljarja; ali kar se tiče deklet, ne moremo tega reči. Prav radovedno, skoraj nekako predrzno jih je ogledoval. Z obličja in pogledov, z vsega vedenja se mu je bralo: Jaz sem pač vaje lepih mestnih gospodičen, razvujen sem; vendar za silo tudi te niso, da bi dejal. Ti pa oni je celo grede pomežiknil, in ko bi ne bilo očeta in duhovnega gospoda, kdo ve, kaj bi se bilo zgodilo.

Tu ne smemo pozabiti še nekkih starih znancev. Tudi Brezarjev Anton je bil prišel in posrečilo se mu je, da se je vendar sešel s Sodnikovo Ano, ki se je sprehajala z materjo po sejmu. Govoriti ni mogel z njo, a vendar ji je nekaj v roko stisnil, nihče ni videl, kaj. Zaplotnik ga prestreže in moral je z njim. Da ni bilo brez Nosana, to se umeje samo ob sebi; tudi tega nam ni treba praviti, kje je obedoval; njega ni bilo treba vabiti. Pošteni Seljan je bil danes za deset let mlajši videti, tako se je bil olevil. Na kosilo bi ne bil šel mož k nikomur, ko bi ga bil tudi kdo vabil, danes je moral biti pri svoji Jerici, taka prilika je redka.

Kdor ni bil nikamor vabljen, ni mu tudi bilo treba stradati, samo da je imel kaj cesarske podobe v mošnjčku. Dva krčmarja iz trga sta točila, vsak na enem koncu; in prigrizka se je tudi kaj dobilo.

Tako je bilo vse veselo in dobre volje v Prilelju — vsaj enkrat v letu.

Ali pravo življenje se je začelo še le popoldne, po litanijah. Stari ljudje so bili precej odšli; ali mladega sveta je ostalo dovolj in vedno ga je še prihajalo od vseh strani. Trije godeci so neutrudno godili pod lipo, same vesele, same okrogle, ki pete privzdigujejo. In pete res niso dolgo mirovale; mladeniči so sukali dekleta in s petami bili ob tla, da je bilo veselje. Vino se je cedilo po okornih, neuglajenih mizah; da je bilo greh. Tako vsaj je sodil berač, ki je skoneca od strani gledal to pregrešno potratno; potem se pa ojunael, približa se mizi ter ponižno prosi, naj tudi njemu privoščijo blage kapljice, katere je Bog dal tako obilo. Za njim pride drugi, tretji in tako so imeli tudi berači dober dan.

Po poldanski službi božji odide Sodnikova družina razen Sodnika samega in Valentina. Njima se je pričelo še le zdaj pravo veselje. Zvečer je imel Koren hišo vso polno ljudi; celo veliko družinsko sobo je moral izprazniti za ta večer. Gospode iz trga ni bilo necej; prav so čutili, da je tak dan tu kmeti gospod. V mali gosposki sobici so bili zbrani sami kmečki veljaki. Sodnik jim je bil za starejšino. Tak večer ne more biti brez godbe. Ko se je bilo stemnilo, so prišli godeci v Korenovo hišo. Kjer so godeci in mladi ljudje, tam je tudi ples. Koren sicer ni bil prijatelj takim hrupnim veseljem, ali necej ni moglo biti vse po njegovi glavi.

Jerica je imela dela čez glavo; kakor postrv se je sukala in švigala med veselimi gosti. Dobre volje je bila in z vsakim prijazna. Njen oče je sedel v prvi sobi za mizo med svojimi znanci. Obličje se mu je žarilo od samega veselja, nekoliko pač tudi od dobre Korenove kapljice, ki jo je mož slastno srkal; tak večer je samo eden v letu! Tu morebiti kdo poroče: Kaj bi ne, saj ni njega bolelo! Ali to ni tako. Res bi ga bil lahko zastoj pil, kolikor bi hotel; Koren bi mu ga bil z veseljem dajal, ali tega mož nikakor ni hotel; tudi dvor ima svoj ponos, in tako je prav. Seljan je hotel biti kakor drugi gosti. Moško je torej sedel med svojimi tovariši, pa veselo in ponosno je gledal svojo hčerko, ki se je sukala tako urno, tako brhko. Dokler ni bilo še toliko ljudi, prisela je večkrat k svojem očetu, da sta se malo pogovorila, celo vina iz njegovega kozarca se je zdaj pa zdaj nekoliko z ustnami doteknila. (Dalje prihodnjič.)

Poglavje o pustošenju gozdov v Ameriki.

(Iz govora kongresnika Daveyja pri zasедanju dne 17. aprila 1924.)

(Konec.)

Za vas, ki se zanimate za življenje v naravi in lov na divjačino in ribe je pustošenje gozdov istotako žalosten pojav. Le priznajmo, da bi bilo prav malo lova brez gozdov in brez stalne zaloge vode v rekah, ki črpa svojo stalnost ravno iz gozdov, bi bilo tudi malo rib po vodah. Ribe ne morejo živeti v vodnih strugah, kjer naenkrat prihrumi hudournik, a se o prvi suši posuši do dna. Veliko vprašanje za pitno vodo po ameriških mestih je v veliki meri navezano na vprašanje radi ohranitve gozdov in novega gozdoznanja. Mogoče je to celo važnejšega pomena za življenje v naši deželi, kot si sami predstavljamo.

Obveščeni sem bil, da so v Columbusu, Ohio, pred letom trpeli radi pomanjkanja pitne vode med poletjem. Okolica tega mesta je bila ravnotako opustošena gozdov kakor mnogo drugih. Ljudje v Columbusu so bili opominjani, da je v vodnih rezervacijah samo še za tri dni vode. Vodo dobivajo sedaj iz reke Scioto, ki se je skoro posušila. Samo dež o pravem času je rešil ljudi katastrofe. Take razmere so največ radi poslednega posekanja gozdov, ki so bili pravi napiralniki za studence, potoke in reke po vsej pokrajini. Šuma je nekak rezervar za vodo, ki jo le polagoma pušča odkakati dalje. Brez gozda je lahko poplava kar nemudoma, a tako je prav hitro tudi suša.

Pred leti smo slišali o glašni na Kitajskem. Ta velika država je bila nekoč pokrita z množicami gozdovi, precej sličnimi kot rastejo v Ameriki. Ampak Kitajci so naredili to, kar delamo mi v Ameriki sedaj. Posekali so dreve in pustili, da so požari uničili ostalo. Rastlinstvo je obubožalo, ker so poplave odnesle vse gnojno zemljo. Tako je sedaj na milijone akrov puste zemlje na Kitajskem, ki ne producira čisto ničesar. Za svoje številne milijone nekdanj rodovitna Kitajska dežela že nima več hrane in gledati mora na pomoč v tujino.

Kitajska je postala in bo ostala skozi dolga leta dežela večnega gladovanja, ker so opustošili gozdno površino in dali priliko poplavam in sušam in žrtvovali velik del svoje gnojne zemlje neobvladanim hudournikom.

Zastopnik izkušene Daveyjeve drevosničarske družbe, s katero sem tudi jaz v zvezi, se je pred kratkim vrnil s potovanja okoli sveta, na katerem je opazoval posledice posekanja šum po drugih deželah. Med drugim je opisal, kar je videl na Kitajskem. Ko se je vozil skozi Rumeno morje, je rekel, kako izgleda voda tam nekako čokoladne barve, kar je valed naplav, ki so jih sprale poplave iz notranjosti kitajske dežele, ki so odnesle prebivalstvu vso gnojno prst. Ko je gledal preko dežele z morja, je videl na milje in milje daleč samo pustino, sprano zemljo, na kateri ne raste živa rastlina. Rekel je, da je ponekod videl skupine žensk, ki so nabirale plevel, da ga kuhajo z rižem in se z njim prehranjujejo. Preko ogromnih pokrajin ne raste niti grmičevje. Strašno čeno danes plačuje Kitajska za brezumno posekanje svojih gozdov.

Noben narod na svetu pa ni bil bogatejšje obdarjen z naravnimi zakladi kakor ravno ameriški. Kdor vrt je izgledala ta dežela, ogromen park, kamor so prišli najboljši ljudje iz vseh narodov sveta, da je nastal nov narod z velikimi cilji, velikimi zmognosti in močjo. Ampak Amerika ne more več dolgo ostati dežela prostosti in svobode, ako ne varujemo in ohranimo tistega, kar je naredilo ameriški narod, da je danes tako bogat. Moj gozov vam in vsem v tej deželi je, da se zbudimo in ohranimo to, kar je še ostalo, prečiziramo naše šume, ki so naše bogastvo, in pričnemo s gozdoznanjem, ker imamo še čas.

Ogromna odgovornost leži na nas. Dežela je naša, da jo varujemo, kakor nas zalaga, drugače se nam lahko zgodi kakor Adamu, ki je iz raja šel v pustino. Naša naloga je, ker smo zastopniki ameriškega ljudstva, da razmotiramo o dejstvu, kako se danes uničujejo gozdovi in kako malo dela se izvrši za ohranjenje gozdov. Vrnimo svojo dolžnost, dokler še ni prepozno.

Gospodje, prosim vas, da se baviš s tem vprašanjem kot z eno najvažnejših. Oh, veliko malinkostnih stvari je, pri katerih izgubljamo čas z brezkoristnim razpravljanjem, medtem pa dovoljujemo, da se vrši rop in uničevanje gozdov z neprimerno potratno dedščino, katere nimamo pravice napraviti.

To je moja prošnja do vas. Mislim, da nič se v bodočnosti bolj ne tiče Amerike kakor je ravno važno vprašanje radi gozdoznanja. Upam, da boste zapopadli, kako velike važnosti je to za naše otroke in naših otrok otroke. Čeprav mi ne bomo trpeli v svojem življenju, naredimo, kar je naša dolžnost in varujemo Ameriko. Držimo visoko njeno naravno vrednost, ki bo v bodočnosti dežela obdovanja in priljubljeno. Hvala vam! (Ploskanje.)

Kinchelos. Poslušal sem gospoda z velikim zanimanjem in imam zaupanje v njegovo zmognost po letih študiranja te velike naloge. Vendar bi gospoda rad nekaj vprašal. Odbor za poljedelstvo že dela na tem, kakor smo imeli tudi stvar v zadnjem kongresu in Clarkovi zakonski predlogi. Kolikor nas je v odboru, mislimo, da je že narejen začetek dela v tem oziru. Rad bi slišal mnenje gospoda o stvari.

Davey. Clarkov zakon sem precej temeljito preučil in bi gotovo zagovarjal sprejetje istega. Začetek je v pravi smeri. Ampak gospodje, to še ne bo nikdar rešilo problema. Samo dober začetek je in predvsem je treba predlogo sprejeti. To potrebujemo kakor rabimo še mnogo več. Clarkova predloga po mojem skromnem prepričanju ne gre do dna problema, a je pa v mnogih ozirih dobra, da smo upravičeni zanjo glasovati.

Rankin. Mislim, da je gospod bolj dobro opisal stvar kakor kdo drugi pred njim. Rad bi od njega nekoliko informacij, kaka se mu zdijo prava pot za rešitev problema in kako naj se pogozdijo posekane ozemlja gozdov. Mislim, da je to sedaj potrebno.

Davey. Gospod predsednik, koliko časa imam še?

Predsednik. Tri minute.

Davey. Ne maram se postavljati kot kak mojster v umetnosti gozdarstva, ampak podam vam lastno sodbo o stvari. Po mojem bi bilo najvažnejše za nas kot izvoljeno vlado, da kupimo poceni obsežno zemljo, ki po poročilih meri na milijone akrov, "81.000.000 akrov posekane zemlje je tako obžgane in sprane, da je popolnoma ne produktivna pušča". — In pogozdimo zemljo ter jo vedno vzdržujemo pod vladnim lastništvom ter tudi sekamo po vladnih naredbah.

V zvezi s tem bi rad povedal še nekaj drugega. Kar povzroča največjo potratu v Ameriki, je potratno sekanje drevja. Neizmerne škodo imamo vsled tega. Lesne družbe v svojem pohlepu, da bi kmalu obogatile, sekaajo in pustijo brez ozira na prihodnost. V Michiganu je lesni trgovec, ki seka drevje in je pred leti izjavil tako-le napram mojemu bratu: "Mr. Davey, že precejšnjo vrsto let sem v lesnem businessu, ki mi je bil prava sreča. Naredil sem precej škode svoji deželi, zato pa sem bom ostalo svoje življenje malo potrudil izravnavi škodo, ki sem jo povzročil." Potraten način sekanja je eden glavnih virov nevarnosti, ki se bliža v bodočnosti.

Sinnott. Gospod predsednik, ali mi gospod dovolj?

Davey. Da!

Sinnott. Ali gospod ve, da je potratni način sekanja prepovedan po zveznih gozdarskih odredbah?

Davey. To je res, kar je tudi prava sreča. V vseh narodnih gozdovih, kjer je dovoljeno sekati les, je sekanje pod določeno kontrolo. (Aplavz.)

Predsednik. Čas gospoda je potekel.

POTNIKI

v stari kraj in

EMIGRANTJE

iz starega kraja potujate preko

EMIL KISS BANKIRJA

133—2d Av., New York

Denarne pošiljave — Dolarji — Dinarji.

Hranilni oddelk.

Javni notarski urad.

Pišite za informacije.

Rabindranath Tagore:

Cvetlice v šč

Kadar grme viharji oblaki nebu in lijo junijeve plahzeljo.

Prihaja vlažni vzhodni čez pustinja in igra na duhu bambusom.

Tedaj pridejo nenadoma cvetlice, nihče ne ve od kod, in sejo po travi v divji radosti. Mamica, zares, jaz mislim, hodi jo svetlice pod zemljo v. Svoje naloge pišejo pri zverih, in če se hočejo igrati, predno je čas, jih postavijo v kot.

Ko pride deževje, imajo nico.

Veje se klestijo v gozdu, šumi v divjem vetru, grmeji ki tleskajo s svojimi orjaidlanmi in cvetlična deca plandani. V rdečih, rumenih in obelah.

Veš mamica, njih dom je nebu, kjer so zvezdice.

Ali nisi opazila, kako kopa da bi prišle tja? Ne veš, kaj jim tako mudi?

Seveda, uganil sem, k dvigajo svoje roke; mamica jo, kakor imam jaz svojo.

Rabindranath Tagore:

Konec.

"Čas je zame, da grem, mca; odhajam." Ko v bled mraku samotne zore iztegne ke po svojem detetu v poste porečem: "Deteta ni več tu! mamica, odhajam."

Postanem nežna sapica in bom božal; valček bom na ko se boš kopala in te poljubi in poljubljal brez konca.

V viharni noči, ko dež plje po listju, boš čula moj šep svojih postelji in moj šepigne z bliskom skozi odprto v tvojo izbo.

Ko boš delala, v mislih na je dete, pozno v noč, ti zapod zvezd: "Spi, mamica, sp"

Ko boš spala, se prikrade tvoji postelji na blodečih me njih žarkih in ležem na tvoja drijia.

Postanem sen in skozi ozke poko tvojih vek zmuznem v bine tvojega spanca; in ko se budiš in se ozreš začudena k sebe, odletim kot svetlikajoča kresnica v temo.

Ko bodo na veliki praznik "ja" prihajali sosedni otroci in bodo igrali po hiši, se spoja zvoki piščalk in bom zvenel v jem sreč ves dan.

Mila teta pride z darovi in praša: "Kje je naše dete, stra?" Mamica, ti ji tiho vrneš: "V zeniach mojih oč v mojem telesu je, in v moji ži".

Severova zdravila vzročno odpravljajo v družinah.

ZA SLABO PREBAVO

pomanjkanje teka ter splošno oslabelost, vzemite

SEVERA'S BALZOL.

Splošna tonika za moške in ženske.

Pomaga naravi s tem da se lodec in jetra bodo pričela svojim normalnim poslovanjem in prebava bo zopet postala redna.

Cena 80 in 88 centov.

Vprašajte svojega lekarnarja.

W. F. SEVERA CO. CEDAR RAPIDS, IOWA

IŠČE SE

Slovenka ali Hrvatca, ki radi kuhati v (Light Lunch) restoraciji. Delo stalno, plača po govoru. Posebna prilika se tisti, ki želi obenem imeti stanovanje pri nas. Joseph K. 300 N. Artillery Ave., Detroit, Mich.

DA SKUHAŠ DOBRO VO. PIŠI PO NAŠE PRODUKTE.

Imamo v zalogi slad, hmelj, in vse druge potrebščine. Pošljemo in se prepričate, da je doma pri kuhanju vedno le naš boljši in ne nejni.

Grocerijam, sladničarjem in v daljine železnice damo primeren post pri večjih naročilih. Pošljite nam informacije na:

FRANK OGLAR.

6401 Superior Avenue, Cleveland